

**ABDULLA QODIRIY VA UNING DAVRINING SIYOSIY-IJTIMOIIY
KONTEKSTI**

Aripxodjayeva Malikaxon Baxtiyarovna

(I.Karimov nomidagi TDTU “HFX” kafedrası PhD dotsenti)

Ismoilova Tuyg'unoy Bektosh qizi

(I.Karimov nomidagi TDTU “HFX” kafedrası talabasi)

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Qodiriy o'zining adabiy merosiva milliy uyg'onishdagi o'rni nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Xususan, uning asarlaridagi ijtimoiy-siyosiy mavzular, o'z vaqtidagi siyosiy tizimning qarorlariga bo'lgan qarshi chiqishlari va muqaddamgi ijtimoiy qatlamlarning o'zgarishi tasvirlanadi. Qodiriyning adabiy merosi, uning davrining siyosiy va ijtimoiy realiyalari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, asarlaridagi ma'naviy, ijtimoiy muammolar xalqning og'ir ijtimoiy ahvolini, ziddiyatlarni va insoniyatning kamolotga intilish yo'lidagi kurashini aks ettiradi. Maqolada shuningdek, Qodiriy asarlarining adabiyot va tarixdagi o'rni, uning milliy istiqlol g'oyalari qo'shgan hissasi va o'z davrining murakkab siyosiy muhitida qanday javoblar berishi tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: *Abdulla Qodiriy, siyosiy-ijtimoiy kontekst, jadidchilik harakati, o'zbek adabiyoti.*

Аннотация: В этой статье Абдулла Кадыри анализируется с точки зрения его литературного наследия и роли в национальном возрождении. В частности, социально-политические темы в его работах описывают его оппозицию решениям политической системы своего времени и трансформацию прежних социальных слоев. Литературное наследие Кадыри, тесно связанное с политическими и социальными реалиями его времени, духовные, социальные проблемы в его произведениях отражают тяжелое социальное положение народа, конфликты и борьбу человечества на пути к совершенству. В статье также анализируется роль произведений Кадыри в литературе и истории, его вклад в идеи национальной независимости и то, как он реагирует на сложную политическую среду

своего времени.

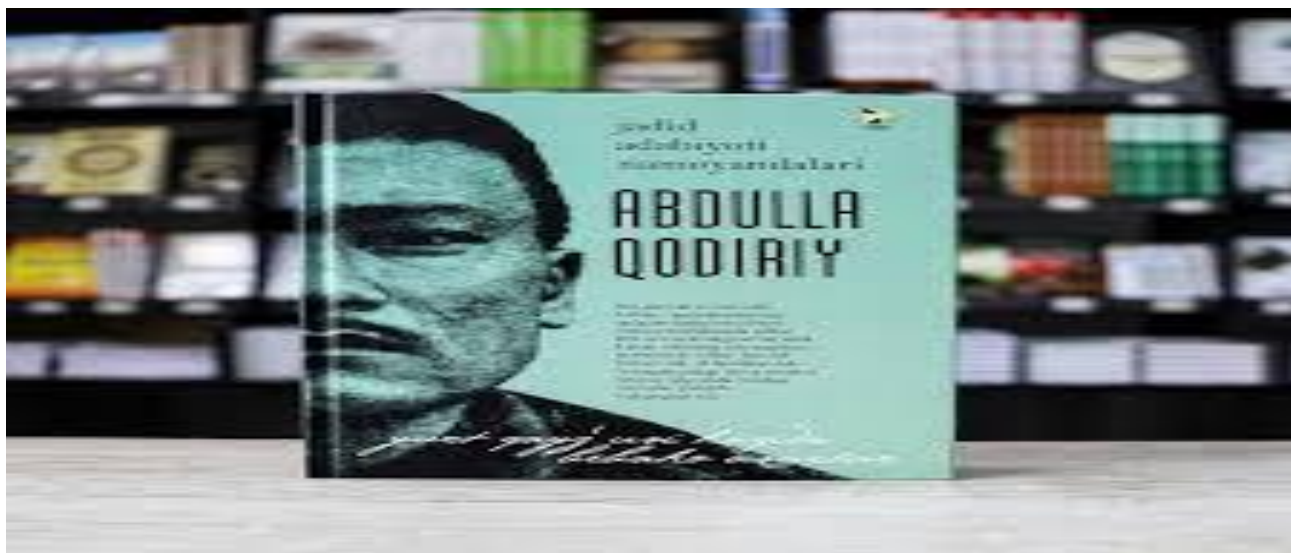
Ключевые слова: Абдулла Кадыри, политико-социальный контекст, джадидистское движение, узбекская литература.

Anotation: this article analyzes Abdullah Qadiri's own literary heritage, and from the perspective of in the National Awakening. In particular, socio-political themes in his works describe his opposition to the decisions of the political system of his time and the transformation of the pre-existing social strata. Kadiri's literary legacy, closely linked to the political and social realities of his time, is that the spiritual, social problems in his works reflect the harsh social situation of the people, the contradictions and the struggle of mankind towards maturity. The article also analyzes the role of the works of Kadiri in literature and history, his contribution to the ideas of national independence and how he gives answers in the complex political environment of his time.

Keywords: Abdullah Qadiri, political-social context, jadidism movement, Uzbek literature.

Abdulla Qodiriy o'zbek adabiyotining rivojida katta ahamiyatga ega bo'lgan yozuvchilardan biridir. Uning asarlari nafaqat adabiy, balki siyosiy va ijtimoiy muhitni tushunishga yordam beradigan muhim manbalardir. Qodiriy, XX asrning boshlarida yashab ijod qilgan va o'z davrining eng dolzarb muammolarini ko'rsatgan adib sifatida tanilgan. Uning hayoti va asarlari o'z davrining siyosiy-ijtimoiy kontekstidan mustasno bo'lmaydi. Qodiriy yashagan davrda Turkiston hududida jadidchilik harakati keng tarqalgan edi. Jadidchilik — bu yangilanish, modernizatsiya va ilm-fan taraqqiyotiga intilishga asoslangan ijtimoiy harakat bo'lib, u XIX asrning oxiri va XX asrning boshlarida O'zbekistonda rivojlanishning yangi bosqichiga olib keldi. Jadidchilik harakati, ayniqsa, o'qituvchilar, yozuvchilar va ilm-fan arboblari orasida katta ta'sir o'tkazdi. Abdulla Qodiriy ham jadidchilik ruhida tarbiya olgan va shu harakatning g'oyalari o'z asarlarida yoritgan yozuvchi sifatida tanilgan. Uning eng mashhur asari bo'lgan "O'tkazgan kunlar" romani o'z davrining siyosiy-ixtisoslashgan tizimi, adolat va axloqiy qadriyatlar haqida chuqur mulohazalar bildirgan. Ushbu

asarda, jamiyatdagi o'zgargan qadriyatlar, yangi fikrlar va yangicha hayot tarziga intilish ko'rsatiladi. Qodiriy o'zining asarlarini yozgan paytda Turkiston mintaqasi hali rus imperiyasining bir qismi edi, ammo uning asarlari Sovet davri siyosiy-iqtisodiy tizimiga oid tanqidiy nuqtai nazarga ega edi. Shu sababli, Qodiriyning asarlari ba'zi jihatdan Sovet hukumati tomonidan taqiqlangan va "klassik" deb hisoblangan ko'plab asarlarga nisbatan ideologik qarama-qarshiliklar mavjud edi. Qodiriy davrida yirik siyosiy o'zgarishlar yuz berdi: Rossiya imperiyasining qulashidan so'ng, Turkiston hududi Sovet ittifoqining tarkibiga kirdi. Bu o'zgarishlar jamiyatda katta ijtimoiy-siyosiy jihatlarni keltirib chiqardi va O'zbekistondagi adabiyotning rivojlanishiga ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Shu boisdan, Qodiriy asarlarini o'qiyotgan odamlar nafaqat adabiy, balki siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlarni ham anglash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Qodiriy asarlarida milliy uyg'onish va O'zbekistonning yangi jamiyatiga moslashish jarayonlari ham o'z aksini topgan. Uning asarlari o'zbek xalqining an'analari va milliy qadriyatlarini yuksaltirish, yangi zamon bilan uyg'unlashish masalalariga qaratilgan. "O'tkazgan kunlar" romanida qadimgi feodal jamiyatning ijtimoiy strukturalari va yangi jamiyatning ijtimoiy qatlamlariga nisbatan xususiyatlar yoritiladi. Bu davrda, o'zbek xalqining madaniyati va urf-odatlarini, xususan, o'sha davrdagi mehnatkash odamlarning hayotini aks ettiruvchi qahramonlar, har doim yangi g'oyalar va fikrlarni izlashda davom etgan. Qodiriy o'z asarlarida bu o'zgarishlarni va milliy uyg'onishning ehtiyojini ko'rsatgan. "O'tkazgan kunlar" romanida aynan o'sha davrning feodal tizimi, uning jamiyatdagi ijtimoiy qatlamlarga ta'siri va bu tizimda yashayotgan odamlarning hayoti yoritilgan.

1-rasm

Qodiriy jamiyatdagi bu o'zgarishlarni chuqur tahlil qilgan, ayniqsa, o'sha davrda yangi fikrlarni qabul qilishga qarshi bo'lgan qattiq qarashlarni tanqid qilgan. Qodiriy asarlarini o'qigan kishilar, o'z jamiyatlaridagi mavjud ijtimoiy qatlamlar va siyosiy tizimning kamchiliklarini yaxshi tushunib yetadilar. Shu bilan birga, uning asarlari, yangi jamiyatning qurilishi uchun zarur bo'lgan ilmiy va madaniy taraqqiyotning muhimligini ta'kidlagan.

Abdulla Qodiriy o'z asarlarida nafaqat o'z zamonasi va jamiyatining ijtimoiy-siyosiy holatini yoritgan, balki yangi zamon bilan bog'liq yangi g'oyalar va qadriyatlarni ommaga yetkazgan adibdir. Uning asarlari bugungi kunda ham o'z o'rnini saqlab qolmoqda va zamonamizni chuqur anglashda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Qodiriyning siyosiy-ijtimoiy konteksti, o'z davrining siyosiy tizimiga, ijtimoiy o'zgarishlarga va milliy uyg'onish jarayonlariga doir tahlil qilish uchun katta ahamiyatga ega.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Qodiriy, A. (1933). O'tkan kunlar. Toshkent: Sharq.
2. Rizaev, T. (2010). Jadidchilik harakati va o'zbek adabiyoti. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
3. Ismailov, S. (2015). Abdulla Qodiriy va o'zbek adabiyotidagi o'rni. Toshkent: O'zbekiston.
4. Shamsiyev, A. (2006). Turkiston va jadidchilik: Tarixiy-ijtimoiy va adabiy tahlil. Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
5. Abdullaev, B. (2012). Sovet davrida o'zbek adabiyoti: tarixiy va siyosiy kontekst. Toshkent: Akademi-nashr.
6. Azimov, D. (2014). Qodiriy va jadidchilik: O'zbek adabiyoti va jamiyat. Toshkent: Sharq.
7. Mansurov, F. (2009). Turkistonning siyosiy-iqtisodiy tarixi. Toshkent: O'zbekiston.
8. Turaeva, S. (2017). Adabiyotshunoslik: Abdulla Qodiriy va uning asarlari. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.